

Először is: a fesztivál előadásait nézve (a versenyben összesen csak hét vett részt, mivel néhány produkció elmaradt) nem jutottam új felfedezésekre, nem találkoztam új nevekkal, csapatokkal, előadásokkal. Ennyire ne kínálnának felfedeznivalót a több mint száz tagú Alternatív és Független Színházak Szövetsége tagjainak produkciói? Másrészt: ha a versenyprogramban helyet kaphat például a Honvéd Kamaraszínház *Ragaszkodók* című előadása (amelynek a függetlenségét vagy alternatív voltát vitatom – tisztán strukturális szempontból; az előadásocska egyébként mulatságos diákszínjátás), akkor miért ne lennének itt az igazán tehetséges és igazi diákszínjátások, a jó amatőrök vagy végső soron bárki, aki nem szervezheti, de esztétikai szempontból kínál valamilyen alternatívát – Nyíregyházától Kaposvárig? Ha vannak ilyenek, persze. Harmadrészt: hogyha a kortárs magyar táncéletről ennyi mutatható fel – Bozsik Yvette *A tüzes angyala*, Ladányi Andrea két koreográfiája (merthogy Horváth Csaba szólója végül elmaradt) –, akkor itt sem jobb a helyzet. Azok a jelentős függetlenek, akik itt vannak – Hudi, Hólyagcirkusz, Pintér Béla –, tényleg csak ennyien lennének? Talán nem: Szabó Réka *Karc* című, itt is látható produkciója, amely a tánc- és prózai színház összeházasításán fáradozik, derűs, humoros játék, afféle figyelemre méltó műhelymunka.

Negyedszer: hogy egy válogatott fesztiválon miért kell megnéznünk három Urbán András-rendezést, arra semmilyen esztétikai indok nem hozható fel. Először a szabadkai Kosztolányi Dezső Színház *Godot*-ját kapjuk, meglehetősen hagyományos – azaz új esztétikát nem kínál – előadásban, két, farsztoán hosszú részben: a drámáról nem rajzolódik ki alternatív olvasat, a szereplők, a helyzetek értelmezése esetleges és inkoherens. A „nincs isten” olyan üresen cseng itt, és úgy eresztjük el a fülünk mellett – éppen a Régi Zsinagóga falai között –, mintha a hangosbemondó nem a mi vonatunkat mondaná be. Ugyanez a társulat mutatja be a *0,1 mg* című előadást Csáth Géza, majd *A lány, aki ugatott a Holdra* címűt Sylvia Plath naplói nyomán, meglehetősen hasonló eszközökkel, előre gyártott, ismert panelekből építkezve. Különösen az előbbi kelt erős *déjà vu*-érzést, mintha a hetvenes években járnánk: a színpadon csirke- és disznófejek, rozsdás láncok, tűz-víz, az akkori alternatívok forradalmi eszköztára vonul fel, ma jócskán kiüresedve és esetlegesen egymás mellé helyezve. Nem születik költészet, a teatralitás széthullott darabjait a rendezői-dramaturgi világteremtés nem képes egybefogni, a koherenciára szándék sem mutatkozik, az egész látvány- és fizikai színházi ötletbörze marad. Ráadásul a *0,1 mg* – végképp elfogadhatatlanul – a néző testi épségét is veszélyezteti, amikor egy bizonytalan mozdulatokkal életre keltett lángszóró forró községbe kerül. Nézem, és azon gondolkodom, hogy tényleg Urbán András volna-e széles e színházi láthatáron az egyetlen támogatandó alternatív. Merthogy a Thealter produkciós partnerként is részt vesz előadásaiban.

Amúgy a Thealter nemzetközi programja is szerény. Nem kétlem, és sokat hallom is: ez egy meztánc fesztivál. De a rossz előadásokra valószínűleg a pénzhiány sem magyarázat. Néhány szerény költségvetésű gyenge produkció helyett meg lehetett volna hívni egy jót, akár szólót is: amolyan Dimcev- és Zsukovszkij-féleket. A BlackSkyWhite nevű orosz csapat gondolatlanul, de világszínvonalú fénytechnikával prezentált előadását kár volt idehozni; az *in: Errance* című német–francia táncprodukció fölöttébb unalmas és érdektelen volt (a nézők folyamatosan és egyáltalán nem szegyenkezve hagyták ott); a svájci *machine à sons* (*hanggép*) című előadás legalább egy újfajta, egységes színházi nyelvet használt, és nevetni is lehetett – igaz, szcenizált koncertben (merthogy ez a műfaja) láttam színvonalasabbat is. Ha nincs a bolgár Ivo Dimcev, az idei Thealter felfedezések nélkül marad.

Vagy mégsem. Délutánonként folyt egy harmadik – mellesleg kiválóan elgondolt és összeállított – fesztivál is: külföldi és magyar együttesek báb előadásai. Alapvetően kétféle produkció volt e programban. Egyik típus egynemű technikával készült, ezekben a választott színházi nyelvet (karagöz árnyjáték, tükrök segítségével előállított vetített képek vagy pusztán emberi kezekből kialakított látvány és figurák) és a stiláris egységet élvezhettem. A másik típus, épp ellenkezőleg, sokféle technikát vegyített (köztük árnyjáték, fényjáték különböző multimédiás eszközeit), itt a sokféleség és találékonyág ragadott magával. Nyitó előadásnak egy hagyományos török karagöz bábjátékot szántak: itt lehetett látni a műfaj ősi gyökereit, tiszta formavilágát. A bolgár Theatre Nobodies *1,67* című produkciója viszont igazi kortárs színház volt, amelyben sokféle technika keveredett pontosan végiggondolt előadásban: a két bábos egy szövőszekeken szó szerint megszötte egy ember történetét, a születéstől a halálig. Remek magyar csapatok is voltak: a Bábrendőzők az *Androgünnel*, Felszeghy Ádám és Papp Theodóra egy vizuális performansszal, a Figurina pedig *A Nap és a Hold elrablásával*. A bábprogram erénye – és talán éppen az árnyjáték titka –, hogy technikailag kis helyre fókuszálja a néző figyelmét, mintegy kijelöli és keretbe helyezi a játékteret, ahol aztán a színészi és nézői koncentráció találkozik. Valamennyi előadáson sokat lehetett nevetni, és a programot szépszájú közönség – gyerekek és felnőttek egyaránt – élvezte.

Hogy ez az idei pillanatfelvétel hogyan illeszkedik az eddigi fesztiválok sorába, mennyire következik a múltból, és mennyire előlegezi meg a jövőt, a szervezőknek kell tudniuk. Mert legalábbis ez utóbbi az ő kezükben van.

HALÁSZ TAMÁS

A magyar és a tarka

Igéretes és igen tarka műsort kínált előzetesen a Sziget Fesztivál idei színházi és (zömmel) táncművészeti programja – ha felidézhető a sodró lendületű egy hét kezdete előtti alapbenyomásunk. A sátor szervezői az idén is tehetséggel, meglepedésre válogattak az elmúlt évad hazai programjai közül: számos remek munka nem lehetett jelen ugyan, de ezek nem állták volna a sarat e rendhagyó játszóhelyen. A kezdeti évek tapasztalatai nyomán már biztos kézzel, de – vélhetőleg – szomorú szívvel rostálták ki az intimitást, a csendet, a meghittséget fokozott mértékben igénylő produkciókat. Hiszen gondoljunk csak bele, milyen nyugtalanul és indulatosan, zavartan fogadjuk a játszóhelyek laboratóriumi csendjében a legapróbb civil neszeket: köhögést, mobilcsengést, egy megszólaló autóriasztót. A Szigeten percről percre változó hangszennyezéssel kell számolnia fellépőnek és nézőnek. E laza közeg roppant kihívást jelent, önuralmat, alkalmazkodást követel – néha az önfeladás határáig.

Az ideai választékban tehát izgalmas válogatást kaphattunk a hazai kínálatból – a külföldi előadások java része mintha korábbi, profán tapasztalatok nyomán került volna a programba. Kerülték a nagynevű kortárs társulatok nagyszabású munkáit (tavaly ezekből többet is láthattunk). A megtekintett vendégprodukciók nagy részének közös jellemzője volt az „ütésállóság”, a Sziget körülményeihez idomuló élvezhetőség, a vidámság, humor és a jó értelemben vett harsányság, nem egy esetben a könnyen fogyaszthatóság.

A hét során gyakran támadhatott az embernek az az érzése, hogy világszerte társulatok százai produkálhatnak kimondottan ilyesfajta közegben érvényesülni képes, utcaszínházi, szabadtéri, szétkiabálhatóan, megzavarhatóan, laza happeningeket. Ez már csak azért is hatott meglepetésként, mert hazai együttesünk jóval kisebb számban hoznak létre ilyen, a performansz és a színház közé szituált, de igazából besorolhatatlan produkciókat. Ennek elsődleges oka a műfajhatárok honi átjárhatatlansága, általában véve egyfajta alkotói görcs és a „piac” rugalmatlansága, konzervatívizmusa.

Az első napon a francia Dynamogène társulat búvólte el nézőit. A kiadott tájékoztató rettentő – részben a társulat honlapjának szűkszavú anyagából lefordított – szövegéből nem igazán lehetett kihámozni, mi történik majd voltaképp az orrunk előtt a *Leltár miatt nyitva* című produkcióban. Érvényes volt ugyanez több más szövegre és előadásra is...

A Színházi és Táncsátor tövében deszkalapokból kialakított nézőtér terjedelmes dobozt vett körbe. Az alkotmány mögött magas, hullámlemez fal húzódott, erre akasztottak egy régimódi táblát, rajta krétával feltüntetve az előadás kezdési időpontját. Két férfi tűnt fel a hatvanas éveket idéző öltönyben, kopottas, filmgyári keléktárból szalasztott, öreg kofferral. Az embernél magasabb láda két oldaláról rozsdás vaslemez szárnyakat hajtottak ki – a szimmetrikus idomok közepén egy-egy ajtó nyílt, melyeket hamarosan sűrűn nyitni-csukni kezdtek. Burleszkbeli sürgölődés vette kezdetét: a fal takarásában a két szereplő ruhát váltott, váratlanul irányt is, vagy valami vicces kellekkel lépett színre. A civil öltözéket pikareszk egyenruhára cserélték: a langaléta bávatag és a tömzsi szigorú most valami lepusztult gyár portáisait idéző holmiban állt előttünk. Varázsdobozt ígértek nekünk, és hamarosan megkaptuk. Az egyik játékos komótosan felkurbli a ládáról az ódon irodai szekretet idéző redőnyt, és ami feltárult, az maga volt a csoda. Mint egy zsúfolt, öreg hangszerbolti kirakat: instrumentumok tömkelege a hatalmas zenedobozban. Számtalan kapcsolóval lehetett irányítani ezt az arzenált: a hangszereket szigorú rendben karok, verők, ütők és pöccök szóltatták meg. Az egész masinériát egy motoros mozgatott, fatörzsnyi henger irányította, a „klasszikus” tekerős, apró zeneládika logikája szerint. A forgó hengeren elhelyezett karmok hozták működésbe a cintányért, gitárhúrt, dudát, dobokat megszólaltató karokat. Az élvezetes zenebona és a hozzá társuló látvány szinte megbénította a közönséget. A technikai *non plus ultrát* egy, ugyanezen az elven megszólaltatott tangóharmonika jelentette: mintha láthatatlan játékos ujjai szaladgáltak volna a billentyűkön, könnyedén mozgatva a hangszert. A két figura a zeneláda két szélén üldögélt, papírréplők tucatjait szórta szét, aztán pezsgőt bontott, girlandokkal díszítette fel a búvós ládát. A kétszemélyes bálban egymással lejtettek táncot – egyikük a szín szélén álló próbababuról boakeppet és kalapkát tett magára. A francia duó alig félóra alatt képes volt roppant erős atmoszférát teremteni. Némajátékuk a – maguk készítette – fantasztikus zenedobozra mint egyedüli nagy ötletre alapult, mely köré szolid-szelíd játékot kóritettek. Esetükben az „egyötletesség” egyetlen pilla-

Veszti Zsófia felvétele

Leltár miatt nyitva (Dynamogène társulat)

natig sem volt zavaró: jóízű, igényes és mélyen megérintő vásári játékok szemnek, fülnek, szívnek egyaránt nagyon jólesett.

Fesztelen könnyedséggel búvólték el nézőiket a kanadai társulat, a Corpus művészei is. Ez a szellemes, mozgásszínházi elemekkel tűzdelt, interaktív kabaré egy kedves ötletre alapult. A fiktív, 217. Kanadai Repülőosztag gazdasági megszorítások miatt repülőgép nélkül maradt, ám az elszánt harcosok rendületlenül folytatják a kiképzést – olvashattuk előzetesen. Hat szűk, fekete dresszbe öltözött, fején stilizált, filmekből ismerős, fület takaró pilótasapkát viselő jókedvű komédiás búvólte közönségét a roppant egyszerű produkcióban. Gimnasztikai feladatok, a katonai kiképzés sztereotíp mozzanatainak karikírozott ábrázolatai szórakoztatták a nagyrédeműt, melynek egy-egy tagját estéről estére maguk közé is rántották gyakorlatozni. A harsogva pattogó vezényszavak, a civil figura evidens ügyetlenkedése, a szolgálati fegyelem megsértése, a katonádsi vicces mozzanatai és szürreális képek táplálták a fokozódó jókedvet (például flamenco-kocsmát rendeztek be a színen, ahol a kiképző kockás abroszos asztal mögül szemléltette két „pilóta” szenvedélyes táncát). A Corpus nyolc évvel ezelőtti megalakulása óta játssza groteszk, alapvetően táncos produkcióit felnőtt és gyerek közönségnek, lehetőleg civil környezetben: a kedves, de felejthető, többször is előadott *Repülők hada* gazdagította a szigeti *couleur locale*-t.

A hazai produkciók közül a Sopsits Árpád rendezte, Horváth Csaba koreografálta *Passió* igazi primórnek számított, hiszen egy héttel bemutatóját követően láthatta a Sziget közönsége. A kétórás produkció tizennégy képben – a passióábrázolás hagyományait követve – mutatja be a krisztusi szenvedéstörténetet. Sopsits és Horváth egyenrangú munkában hozta létre e színészek és táncosok által előadott produkciót. Nem volt igazán szerencsés ötlet az előadást a Szigetre hozni: jellege, témája és terjedelme miatt nem talált igazán jó fogadatra. Különösen figyelemre méltó viszont, hogy roppant intimitása, jelentése, ereje – a technikai hibák ellenére – nem sérült a szabadtéri helyszínen.

Látványos, mozgó fríz e *Passió*: széles, alacsony terét téglalapját liszt borítja, melyet – élvezettel figyeltük – érzékeny technikus kezek simítottak, egyengettek hosszan az előadást megelőzően. Irdatlan kihívásnak kíván megfelelni e táncszínházi: közismert alaptörténetet visz színpadra, de műfaji újdonsága, színjáték és tánc eszköztárának egyesítése alaposan meg támogatja. Gyakran mintha életnagyságú freskót szemlélnénk, melynek alakjai csodálatosképp megmozdulnak. A Krisztust formáló, nagyszerű Pálffy Tibor – akinek neve az eredeti színlapon nem található, és nem ő az egyedüli, akinek személye váratlan meglepetés a fellépők nyomtatott névsorához képest – karizmatikus alakja beragyogja a színpadot. A színészt elnézve felmerül a standard kérdés: miért van az, hogy színművészeink jelentős része csupán egy orgánus és egy arc? Pálffy mesterien bánik atletikus, engedelmes

Koncz Zsuzsa felvétele a számbéki előadáson készült

A Közép-Európa Táncszínház Passiója

fizikumával. Az első félóraban kizárólag teste játssza a főszerepet, hiszen arcát eltakarja hosszú haja, hangját eleinte nem is hallani: izmai, bőre, mozdulatai segítségével formál, csiszol szerepet. Nem színésznek hat ő a táncosok között, hanem valódi *primus inter pares*. Az egyesített gonoszt, a Kajafást és Pilátust egymaga megjelenítő, öltönyös-nyak-kendő-s-nadrágtartós Gázsó György Horváth Csaba *Néró szerelmem* című alkotásában (Ladányi Andrea partnereként) már megmutatta, miféle csodákra képes mozgásszínhásként. Alakítása ezúttal is rendkívüli, és kiteljesedtségében példamutató. Nyakó Juli mint Mater Dolorosa csillogó egységé dolgozza szavait és mozdulatait.

A *Passió* rendkívül összetett zenei anyagára szépen szerkesztett, okos és érzékeny koreográfiát készítő Horváth Csaba nem riadt meg tárgyától. Az előadás mintha a témában született képzőművészeti alkotások ezreiből merített volna: Pálffy Krisztusa, a csoportképek filmkockáinként hivatkozni világhíres művekre. A Caravaggiót idéző, mély, intim fényekben megannyi olajfestmény és kőszobor képe dereng fel egy-egy pillanatra. A *Passió* nem csupán a szenvedéstörténet, de az azt megjelenítő örök ember, örök kép- és szobrászművész előtt is tiszteleg. Puritán eszközökkel, lecsupaszítottan, lényegre törően, olykor brutálisan. Mel Gibson azonos című filmje vagy egy még frissebb élmény, Spiró György *Fogsága* merülhet fel a nézőben párhuzamként. Sopsits és Horváth nem egy régmúlt korból tudósít. Játékuk mintha kétezzer év óta tartana: körforgást látunk, olykor lassuló tempójú körjátékot. A modern táncosokból szervezett kar (köztük a Horváth vezette Közép-Európa Táncszínház és más társulatok tagjai vagy magánzók) alázattal veszi körbe a cselekményt. A játéktér peremén lebontott hajú, láthatatlan arcú nőalak, aki fehér bádoglavórába kapaszkodva-belemászva keretezi a cselekményt. Mária Magdolna (Kerekes Éva megformálásában) mint néma tanú, arctalan, vak figura, a butó-táncosok végtelenül lelassított mozdulataival létezik a színpadon a Nagy Árulásig. A hagyományos ikonográfia szerint szűzi tisztaságot szimbolizáló lavóról a keserves pillanatban vörös sarat önt le a színpadról, és eltűnik. Pilátus szavakkal és mozdulatokkal egyaránt igyekszik tisztázni magát. Az eszelős tömeg kiváló ritmusjátékban követeli Barabás felmentését. Pilátus lábánál vicsorgó szörnyeteg, sátni kutya (Bora Gábor) csahol, arca, a nyakán kidagadó erek Bosch hasonló témájú alkotásainak őrzőjét idézik. Krisztus keresztfaként a *plebs* tagjainak tehetetlen testét hurcolja, egymás után hátrá veszi őket, más és más pózban: cipel, görnyed és elbukik. Az alkotói ötlet gyönyörűen ragadja meg a megváltás legfontosabb üzenetét: „értetek”. A Golgota hegye: kitárt karú táncos. A kereszt, melyre Jézust felfeszítik, ugyancsak eleven emberi test. A *Passió* elismerésre méltó, kiváló alkotás: tempójának egyenetlensége, a játék terjedőssége miatt – tudom, kicsit abszurd egy passiójáték kapcsán ezt emlegetni – mégsem mestermű. Egyelőre: olyan alkotás, mely forr és alakul. Minden előadásával változik és tisztul. Mint egy festmény, amelyet befejezni nem, csupán abbahagyni lehet. Sopsits és Horváth együttműködése gesztusértékben is, az előadógárda játéka pedig összetettségében, sokféleségében, összekovácsoltságában méltó a megbecsülésre. A liztbe írt *Passió* egyes képei napokig elkísérnek, befészkelik magukat vizuális memóriánkba, mint egy-egy képzőművészeti remekmű.

Az utcaszínházak közül a német Pan.Optikum formáció *Il Corso* című produkciója a lát-

ványos blöff jelenségének tökéletes illusztrációjául szolgált. A Színházi és Táncsátor szabadtéri színpada előtti (lelátó)domb tül-felén mint egy iker-amfiteátrumban helyet foglaló ezrek az előttük elterülő síkon felépített teret szemlélve várták a látványosan felvezetett revelációt. Hiába. Az *Il Corso* a kör alakú réten mint valami arénában rendezkedett be, melyet emelvényekkel, gongokra emlékeztető eszközökkel, tüzet okádó csövekkel vett körül. A közönség egy része a kör alakú térségben álldigállt, közéjük hamarosan egy guruló vastraverzet toltak be a társulat tagjai: az építmény magasában férfi ült, előtte írógép. A férfi beszélt – voltak más megszólalók is –, szavait azonban elvitte a rossz akusztika, a tökéletlen hangosítás. A szerkezetek köpték a monumentális gázlángot, egy távoli traverzen akrobatanő produkálta magát, háta mögött eldurrant néhány petárda is. Görögtűzek gyulladtak, egyes játékosok hatalmas, narancsszín gumilabdákkal dobálták. A magasban ülő férfi monológja közben gyakran sátni kacajra fakadt, mire felcsaptak a lángok a magas csövekből. Amikor ez ötvenedszerre ismétlődött, feladtuk. Nem akart önmagánál több lenni egy másik formáció, a spanyol Sarruga Produccions utacaszínházi társulata: bár akciójuk lényegre törő címe (*Rovarok és halak*) kicsit változatosabb „szereplőgárdát” ígért, de a monumentális, biciklijeikre aggatott tengeri lények hadát így is ezrek bámulták csillogó szemmel. A vonulósínház tulajdonképpen mozgó kiállítás: a társulat tagjai gigantikus (fóliából készült), belülről megvilágított medúzakkal, halakkal, egy hajónyi méretű cápával, dübörgő zene kíséretében járták be a Szigetet. A menetet egy szintén állványra lógatott, eleven bűvár zárta le.